Instrukce k přepisu ve stopě ort

1. Obecné pokyny

1.1 Úvod

Ve stopě ort používáme tzv. **ortografický přepis**, který slouží k prvnímu, relativně jednoduchému a pohotovému písemnému zachycení zvukového záznamu.
Způsob zápisu vychází ze standardního pravopisu s některými úpravami popsanými dále. Užívají se ve shodě s pravopisem znaky české abecedy včetně *ě*, *ú*, *ů*, *y*, *ý*, a také (v cizích slovech nebo vlastních jménech) *x*, *q*, digraf pro *ch*, *dž*; slabiky vyslovované *ďi*, *ťi*, *ňi* se přepisují jako v psaném jazyce, tedy *di*, *ti*, *ni*, dlouhé vyslovené *ďí*, *ťí*, *ňí* jako *dí*, *tí*, *ní*. Také hranice slov jsou ponechávány jako v psaném jazyce. Neužívá se však tradiční interpunkce, která je nahrazena interpunkcí pauzovou (pauzy jsou graficky vyznačeny tečkami – viz 1.4).
S výjimkou případů, které jsou uvedeny dále, se při zápisu domácích slov vychází z *Pravidel českého pravopisu* (dále PČP) z roku 1993 a jejich dotisků. Používejte buď tzv. školní verzi vydanou po r. 1993 v nakladatelství Pansofia nebo Fortuna, nebo tzv. akademickou verzi s vročením 1993 a mladším vydanou v nakladatelství Academia. Existují totiž i Pravidla zpracovaná jinými autory, která mohu obsahovat chyby. K ověření správnosti přepisu je vhodné využít také *Internetovou jazykovou příručku* vytvořenou a průběžně aktualizovanou v Ústavu pro jazyk český AV ČR (http://prirucka.ujc.cas.cz/). Pro cizí slova použijte *Nový akademický slovník cizích slov*, vydání z roku 2005 a mladší, nebo již zmíněnou příručku. Některá slova v doporučené literatuře nenajdete (např. slova nově přejímaná z cizích jazyků, nářeční, speciální slova používaná pouze v rodině nebo mezi přáteli), snažte se je ale přepsat podle níže uvedených zásad. Pokud si nebudete způsobem zápisu jisti, vepište svůj návrh přepisu mezi znaky $ (bez mezery — např. *připoj to přes $blútko$; přišla s tím $litlíkem$ zase*).

1.2 Úplnost přepisu

Je důležité, aby bylo přepsáno všechno, co bylo vysloveno. Přepisujeme tedy i všechna **přeřeknutí a jejich opravy** (*Ema to prodala nějakýmu **Pražák* Písečákovi**; to bylo před **rok* no loni** to bylo*), **opakování a nedořečená slova**. Dbáme na to, aby všechna slova byla přepsána **ve správném pořadí**, tj. přesně tak, jak byla vyslovena. Při přepisu používáme některé speciální znaky, a to pro:

- **Nedořečená slova** zapisujeme s hvězdičkou bez mezery (***koč* kočka** do vody*); hvězdičku užíváme i u záznamu slabikování, které navíc zapíšeme ve špičatých zárokách (viz záznam to stopy meta), například při slabikování slova *přicházel* zapíšeme <**SB při* . *chá* . *zel**>
- **Slovesa nahrazovaná výrazy** *to*, *tento* zapisujeme s křížkem bez mezery (*neto#, **vyto#**, **vytento#** – tak by se to mělo nějak **vyto#** vyzkoušet viď*). Budou tak odlišena od nedořečených slov značených hvězdičkou: *vyto* vytočit*.
- **Příklonné -s** zapisujeme s křížkem odděleným mezerou (***dělala #s** tam něco ?, **ty #s tam** byl jo ?*).

1.3 Hranice slov

Hranice slov ponecháváme tak, jak jsou běžné v psaném jazyce (*pocem* zapíšeme jako ***pojď sem***). Splývání a další změny výslovnosti přes hranice slov nejsou ve stopě ort zaznamenávány.

1.3.1 Zápis se spojovníkem

U slov, která se píšou se spojovníkem, ponecháváme tento zápis. Je to především u adjektiv: *česko-řeckej slovník*, *modro-bílo-růžová kombinace*, *dur-mollový* a u složených názvů, kde se obvykle užívá: *T-Mobile*, *Frýdek-Místek*. Pozor na posunutí významu odlišným zápisem: *šedomodrá barva* (odstín), *šedo-modré tričko* (tričko v barvách šedé a modré).

Se spojovníkem zapisujeme také příklonné *-li*: *je-li*, *pozná-li ho*.

1.3.2 Spřežky

Psaní spřežek se řídí PČP. **V případech, kdy PČP připouští psaní zvlášť** (*na čase*) **i dohromady** (*načase*), **volíme jednotnou podobu psaní dohromady** (*je **načase** mu zavolat*; *uvařila to **doměkka***; *zahni **doleva***), dále pak případy typu *poprvé*, *zaprvé*, *nadvakrát*, *napotřetí*, *pokaždé*, *nadevšecko*, *zpočátku*, *jakbysmet*, *ostošest*, *například*, *načerno*, *nakyselo*, *dokřupava*, *domodra*, *nahrubo*, *dozlatova*, *zatepla*, *natvrdo*, *poslepu*, *podomácku*.
Pozor na významový rozdíl v psaní dohromady (jeden výraz = jeden význam) a zvlášť, např. *vcelku* (*byl **vcelku** spokojený = celkově*), ale *v celku* (*salám **v celku***); *myslela si **kdovíco** × **kdoví** . **co** chtěl*. K rozlišení těchto významových rozdílů většinou pomůže kromě kontextu také intonační průběh realizace.
Pozor na časté chyby: spojení typu *na viděnou*, *na shledanou*, *na pováženou*, *na uváženou*, *na vybranou*, (*jako*) n*a zavolanou*, *na rozmyšlenou* a také *na rozdíl* se píší pouze odděleně!

1.3.3 Složená zájmena a zájmenná příslovce

Kromě základních podob ukazovacích zájmen typu *ten* (*tento*), *ta* (*tato*), *to* (*toto*) se ve spontánním mluveném dialogu objevují nejrůznější deriváty, např. *tajdlen*(*c*)*to/tajdlen*(*c*)*ta/tajdlen*(*c*)*ten*, *tuhleto*, *todlen*(*c*)*/to/tadlen*(*c*)*ta*, *tendle/tenhle/tenle*, *tenhleten/tenlecten/tenleten/tůdlecten/támdlen*(*c*)*to*, *totok*, ev. i *tuten/tuto/tuta/tuty*, nářeční podoby typu *hentamto/hento*, *henkaj/henky* atp. Podobně existují různé obměny u zájmenných příslovcí, např. *tajdle*, *tajdletudy*, *tama/tudyma/tudma* apod. Všechny tyto podoby přepisujeme dohromady, jejich formu jinak neupravujeme.
Pozor na významový rozdíl forem ukazovacích zájmen a příslovcí s postfixem *–to* a spojení zájmena (příslovce) + samostatného *to*, např. ***todleto** je lahůdka* × *todle . **to** je lahůdka*; ***tyhlety** kraviny nebudu poslouchat* × *koukám na **tyhle** . **ty** si koupím*. Podobně je tomu v případech jako *tohle/to*, *tahle/ta*, *tyhle/ty*, *tady/to*, *tady/ta*, *tady/ty*. Tento významový rozdíl bývá nejčastěji signalizován pauzou, samostatným přízvukem na *to* nebo intonací.
Ve stopě ort nezachycujeme alternativní fonetickou realizaci, např. výslovnost *todlencto* jako *todlensto* přepisujeme v základní podobě, tj. jako *todlencto*.

1.3.4 Číslovky

Základní a řadové číslovky vždy vypisujeme slovem a k jejich zápisu používáme jednotnou ortografickou podobu (***čtyři***, ***sedm***, ***jedenáct***, ***osmnáct***, ***dvě stě***, ***několik***). Číslice ve složených základních a řadových číslovkách zapisujeme odděleně, např. 8 274 – ***osm tisíc dvě stě sedmdesát čtyři***; *skončil 28. – skončil **dvacátý osmý***; *kobereček 1,5m x 1,40m – kobereček **metr a půl krát metr čtyřicet*** (ale ***půldruhého metru stočtyřicítky***); *před 200 000 lety – **dvěma sty tisíci lety***).
Dohromady píšeme podoby složených číslovek a složeniny, jejichž součástí je číslovka, jako např. ***osmadvacátý***, ***pětapadesát***, ***půldruhého roku***, ***desetiprocentní***, ***dvaceticentimetrový***, ***dvanáctistupňový***, ***dvouhodinový***, ***třičtvrtě***, ***xtý***, ***xkrát***, ***několikrát***, ***třistapětašedesátkrát***, ***nadvakrát***, ***napotřetí***, ***posté***, ***pětidílný***.

1.4 Hranice větších celků

Začátky replik píšeme vždy s malým písmenem (viz Psaní velkých písmen). Čárky, uvozovky, vykřičníky ani středníky v přepise nepoužíváme. Používáme pouze **otazník** pro označení zjišťovací i doplňovací otázky, zapisujeme ho vždy po mezeře (*co vás bolelo ?*, *bolelo to ?*) a vždy až za závorkami: *ty to* [*nevíš*] *?* <SP *kolik to stálo*> *?*. Přímou řeč (tj. když mluvčí přímo cituje někoho dalšího, příp. sám sebe) nijak zvlášť neoznačujeme (*a on mi na to řek já ?*).
Tečky užíváme pro vyznačení pauz v mluveném projevu (viz Instrukce pro přepisování, bod 3 – Pauzy).
. jedna tečka označuje krátkou pauzu,
.. dvě tečky delší pauzu.

1.5 Nezřetelná (redukovaná) výslovnost

Při rychlém řečovém tempu a nedbalé výslovnosti může docházet k vypouštění některých hlásek či slabik ve slově nebo k jejich silné redukci. Takto nedbale vyslovená a zkrácená slova zapisujeme v nezkrácené formě (*toe* zapíšeme jako ***to je***). Pokud slovu dobře nerozumíme, pokusíme se je odhadnout a zapíšeme je do kulatých závorek jako špatně srozumitelný úsek (viz Instrukce pro přepisování bod 5.2 Špatně srozumitelný úsek). Redukována jsou obvykle frekventovaná víceslabičná slova, např. *třaa*, *třea* – ***třeba***; *upee*, *upa* – ***úplně***; *oe* – ***vole***; *ceej* – ***celej***; *mysím* – ***myslím***; *ňákej* – ***nějakej***; *supe* – ***super***; *čoeče*, *čoveče* – ***člověče***; *prtoe*, *proe*, *prže* – ***protože***; *feminické* – ***feministické***.
V ort ponecháváme redukované lexikalizované podoby jako například *ččče*, *páč*.

1.6 Zápis neverbálních zvuků

Responzní a hezitační zvuky (paraverbální prvky)
Mluvený projev často doprovázejí zvuky, ve kterých nelze rozpoznat určitá slova a je těžké zvolit odpovídající způsob přepisu. Tyto zvuky jsou dvojího typu:
1) Responzní zvuky vyjadřují určitý postoj mluvčího k tomu, co bylo řečeno, nejčastěji je to souhlas nebo nesouhlas, ale může jít také o vyjádření údivu, váhání, nadšení, odporu apod. Často se objevují jako reakce na souvislejší projev druhé osoby. Mluvčí tím dává najevo, že hovor sleduje. Mohou mít podobu slov (tzv. responzní částice): *jo*, *no to jo*, *aha*, *ale ne*, v takovém případě je jako slova zapisujeme. Pokud mají podobu „neslov“, často vydávaných se zavřenými ústy, zápis zjednodušujeme s ohledem na jejich funkci. V přepise používáme:
hmm pro souhlasné přitakávací zvuky,
emm pro nesouhlasné odmítací zvuky,
& pro všechny ostatní případy – ty blíže specifikujte ve stopě meta: ze slovníku tu vyberete, o jaký typ jde (např. citoslovce opovržení, úleku).
2) Hezitační zvuky jsou v mluveném projevu pro smysl sdělení nadbytečné. Často jsou na místech, kdy mluvčí váhá, hledá další správný výraz, získává čas na rozmyšlenou. Tyto zvuky v přepise označujeme podle délky trvání a oddělujeme je od dalších slov mezerou:
@ kratší,
@@ delší.
Další neverbální zvuky vydávané mluvčím (typu smích, kašel, povzdech a další) zapisujeme do stopy meta příslušného mluvčího (viz instrukce pro přepisování, stopa meta). Slova vyřčená s určitým doprovodným rysem, např. šeptem, zpívaná označujeme ve stopě ort speciálním zápisem (viz instrukce pro přepisování stopy meta).
Ostatní neverbální zvuky, jejichž původcem není nikdo z mluvčích (typu zvonění telefonu, štěkot psa), zapisujeme do stopy META (viz instrukce pro přepisování, stopy meta).

2. Přepis slov

DOMÁCÍ SLOVA
Domácími slovy se rozumí česká slova a slova zdomácnělá, která jsou sice cizího původu, ale nejsou už jako cizí pociťována.

2.1 Zápis samohlásek v domácích slovech

Samohlásky zapisujeme ve shodě s pravopisem včetně samohláskové kvantity (užíváme znaky *ú* i *ů* tak jako v pravopise) a použití čtyř grafémů pro i-ové hlásky: *i*, *í*, *y*, *ý*.

2.1.1 Kvantita (délka) samohlásek

Vlivem nářečí, nedbalé výslovnosti nebo citového zaujetí může docházet ve srovnání se spisovným zněním k odchylkám v kvantitě samohlásek; dlouhé jsou vysloveny krátce (*zkusim*, *těšim*, *čim*, *rohlik*, *žaba*),

krátké dlouze (*bóže*, *néé*, *jéžíš*, *včéra*); někdy se vysloví dlouze i souhláska (*psst*, *kšššc*). Tyto délky ani krácení nezachycujeme (bude zohledněno ve stopě fon): vyslovené *myslim*, *dat*, *nahóře*, *pívo*, *pšššt* se zapíše *mysl**í**m*, *d**á**t*, *nah**o**ře*, *pivo*, *p**š**t*).
To se týká se i specifické slezské kvantity (slezské vyslovené *ma tež silu jak krava* přepíšeme *m**á** t**é**ž s**í**lu jak kr**á**va*).
Částice vyjadřující souhlas i nesouhlas zapisujeme krátce: *n**e***, *j**o***, *j**u***, *n**o*** (popřípadě se zdvojenou samohláskou, která však neznačí délku, ale další samohlásku při výslovnosti: *n**oo***, *j**oo***, *n**ee***). Citoslovce zapisujeme s dlouhou samohláskou, např. *j**ú***, *j**é***, *t**ú**dle*, *b**á**c*.
Autentickou realizaci zachytí přepis ve stopě fon.

2.1.2 Kvalita samohlásek

V důsledku historického vývoje češtiny (přehlásek, úžení, diftongizace, monoftongizace) se v mluvených spontánních projevech objevují také rozdíly v samohláskách. Tyto podoby, které jsou mimo spisovný jazyk, ev. jsou ve spisovném jazyce dubletou, v přepisu zaznamenáváme. Jen slezskou kvantitu pro zápis upravujeme (viz výše). Ve slovních základech jde zejména o případy:
Spisovnému *é* (ev. jako dubleta *í*) odpovídá *í*; zapisujeme skutečně použitou samohlásku, a to písmenem *í* nebo *ý* podle obecných zásad: *pol**é**vka – pol**í**vka*; *kol**é**nka – kol**í**nka*; *l**é**kárna*; *d**é**lka – d**ý**lka*.
Spisovnému *í* obvykle psanému *ý* odpovídá – *ej-*, *-é-* : *ml**ý**n – ml**ej**n – ml**é**n*; *b**ý**vat – b**ej**vat – b**é**vat*; *c**í**tit – c**ej**tit – c**é**tit*.
Spisovnému ou odpovídá –*ó-*, *-ú-*: *l**ou**ka – l**ó**ka – l**ú**ka*; *k**ou**pat – k**ó**pat – k**ú**pat*; *b**ou**chnout – b**ó**chn**ó**t – b**ú**chn**ú**t*.
Spisovnému –*e-* odpovídá –*a-* (*j**e**hla – j**a**hla*, *vrč**e**t – vrč**a**t*), *-i-* odpovídá –***u-*** (*koš**i**lka – koš**u**lka*), *-í-* odpovídá –*ú-*, *-ou-* (*pokl**í**zat – pokl**ó**zat*, *pokl**ú**zat*), resp. –*á-* (*př**í**st – př**á**st*), *-ej-* odpovídá *-aj-* (*v**ej**ce – v**aj**co*, *n**ej**menší – n**aj**menší*).
Všechny tyto rozdíly se projevují především v koncovkách ohebných druhů slov – viz 3 Tvary slov.
Změny v délce samohlásek viz 2.1.1.

2.1.3 Vložení hlásky

Pro usnadnění výslovnosti někdy dochází k vložení samohlásky, např. číslice 7, 8 se vyslovují jako *sedum*, *osum*. V regionální výslovnosti může být vložena i souhláska – např. *je**ct***, *ma**nd**žel*. Tyto obměny důsledně zapisujeme spisovně, tedy např. *se**dm***, *o**sm***, *je**t***, *ma**nž**el*.

2.2 Zápis souhlásek v domácích slovech

Souhlásky bez ohledu na nářeční znění se píší spisovně, tj. ve stopě ort nezachycujeme „obalované“ l apod.

2.2.1 Jednotlivé souhlásky

Zápis slov s protetickým *v*
Protetické *v* ve stopě ort nezaznamenáváme. Slova vyslovená s protetickým *v* (včetně jejich odvozenin), jako např. ***vo**blíkat*, ***vo**ni*, *do**vo**pravdy*, *na**vo**pak*, *z**vo**pakovat*, *př**evo**čkovat* přepíšeme ***o**blíkat*, ***o**ni*, ***o**bčas*, *do**o**pravdy*, *na**o**pak*, *z**o**pakovat*, *př**e**očkovat*. Výjimku tvoří frazémy, které existují jen s protezí, jako např. *já bych tě **vo**hrál*; *zase jsem to z**vo**ral*.
Zápis slov s protetickým *h*
V některých oblastech se mohou objevit slova s protetickým *h*, které také ve stopě ort nezapisujeme. Slova jako ***hu**lica*, ***he**rteple*, ***hu**mřil* přepíšeme jako ***u**lica*, ***e**rteple*, ***u**mřil*.
Souhláska *j*
Opačným případem je souhláska *j*, která se někdy ve výslovnosti vypouští. Může k tomu dojít na začátku i uvnitř slova, a to jednak před samohláskou: ***e**stli*, ***e**ště*, *tro**u**helník*; jednak před souhláskou, kde dochází ke zjednodušování výslovnosti souhláskových skupin: ***s**em*, ***m**éno*, *pu**d**u*, *pu**č**it*, *v ří**n**u*. Ve všech případech tohoto typu píšeme v ort spisovně: ***je**stli*, ***je**ště*, *tro**jú**helník*; ***js**em*, ***jm**éno*, *pů**jd**u*, *pů**jč**it*, *v ří**jn**u*.
Výjimku tvoří zápis tvarů slovesa být ***s**u*, ***s**eš*, které existují pouze bez *j-*.

Hiátové *j* se může objevit ve výslovnosti domácích slov na morfematickém švu složeného slova typu *tř**ija**padesát*; zapíšeme je spisovně – *třiapadesát*.
Hiátové *-j-* ve výslovnosti cizích slov a jménech obsahujících *i*+vokál viz kap. 6. Psaní přejatých slov.
Přesmykování (metateze)
U slov, která obsahují hlásky *l* a *r*, dochází někdy k záměně těchto hlásek ve výslovnosti, např. *ve**rl**yba*. Takový případ v nahrávce chápeme jako přeřeknutí a vepíšeme ho do špičatých závorek označených značkou PR <PR *verlyba* > (viz záznam metatextových informací). Slova, která jsou takto pozměňována v žertu jako jazyková hra nebo v osobní komunikaci určité skupiny, zapíšeme se značkou HR (např. se používá slovo *kuravice* místo *rukavice*, zapíšeme <HR *kuravice*>; *já to teda* <HR *učuním*>; *zavezeme to do* <HR *koktejneru*>).
Hláskování
Pokud mluvčí hláskuje jednotlivá písmena (např. při hledání ve slovníku), přepisujeme je malými písmeny, tj. např. ***e f g** tady to je **h** jako husopaska.*
Malými písmeny a v „nehláskované" podobě přepisujeme také tyto případy: *za **a** jsem tam vůbec nebyla a za **b** s tím nemám nic společného*; ***a** plus **b** plus **c*** (i v případě, pokud mluvčí vysloví *á plus bé plus cé*); *byla to **a** dvojka* (ve významu formát A2; pokud by se jednalo o časopis, zápis by byl *Advojka*). Malé písmeno používáme standardně v případech typu *bylo tam **x** lidí*, *na ose **x***, atp.
Standardním způsobem (tj. kapitálkou) zachycujeme podoby typu: *zahraj to v **C dur**, houslový koncert **a moll**.*

2.2.2 Souhláskové skupiny

Asimilace
Při spojování souhlásek dochází k přizpůsobování výslovnosti. Nejběžnějším typem tohoto přizpůsobování je v češtině tzv. asimilace, ovlivnění konkrétní výslovnosti souhlásky jejím souhláskovým okolím. Jde především o asimilaci znělosti (např. vyslovené *tuš**k**a*, *lé**s**t*, ***f**čera*) a asimilaci artikulačního místa a způsobu (vyslovené *pu**ň**ťík*, *š**č**ítat*, *dě**c**ký*). Žádný typ asimilace ve stopě ort nezachycujeme, slova zapisujeme v jejich pravopisné podobě: *tužka*, ***v**čera*, *pu**n**tík*, ***sč**ítat*).
Konkrétní výslovnost nezaznamenáváme ani u skupiny slov, která začínají v pravopisné podobně na ***sh-***, jež může být vyslovena celá zněle, nebo nezněle. Vyslovené *zhání/schání*, *zhodit/schodit*, *zhromáždění/schromáždění*, *zhořel/schořel*, *na zhledanou/na* apod. zapíšeme tedy jednotně ***sh**ání*, ***sh**odit*, ***sh**romáždění*, ***sh**ořel*, *na **sh**ledanou.*
Zjednodušená výslovnost souhlásek a souhláskových skupin
U některých souhláskových skupin dochází v běžné řeči k zjednodušení výslovnosti tak, že jedna (vzácně i více) z hlásek je vypuštěna. Dochází k tomu na začátku i uvnitř slova. Toto vypuštění nezaznamenáváme. Jde především o skupiny obsahující ***h-*** (vyslovené *řbitov*, *řeben* zapíšeme ***hř**bitov*, ***hř**eben*), ***vz-/vž-*** (*vyslovené **s**pomenout*, ***d**ycky*, zapíšeme ***vz**pomenout*, ***vž**dycky*), ***kd-*** (vyslovené ***d**yby*, ***d**yš* zapíšeme ***kd**yby*, ***kd**yž*).
Bez ohledu na konkrétní výslovnost se zapisují také **zdvojené souhlásky**: vyslovené *mě**k**ý*, *vyší*, *jednoduší*, *babičin* zapíšeme *mě**kk**ý*, *vyšší*, *jednodušší*, *babi**čč**in*. Pozor na významový rozdíl typu *ne**jj**ednotnější* – nejvíce jednotný , ale *ne**j**ednotnější* – opak k jednotnější, *tišší* – více tichý, ale *tiší* – množné číslo od tichý (muž).
Skupiny dvou a více souhlásek se bez ohledu na konkrétní zjednodušení zapisují plně, např. vyslovené *ra**č**i*, *ři**č**í* zapíšeme *ra**d**ši*, *ři**d**ší*, vyslovené *francouští*, *zbošťuje*, *roštěp*, *šes**n**áct* zapíšeme *francouzští*, *zbožšťuje*, *rozštěp*, *šes**t**náct.*

3. Tvary slov

Ve shodě se zněním se zachycují koncovky všech typů skloňování a časování (viz i 2.1.2), a to jak u domácích slov, tak u výrazů přejatých, pokud jsou už adaptované.
Následující přehled uvádí příklady zápisu ohebných slovních druhů i v kontextu:
Podstatná jména: *tou druhou ulic**ej**, se slepic**ou**, do konc**a** týd**ň**a, kolik je kluk**oj**, dé mi pokoj s televiz**ó**, pomáhal mu s cihl**ama**, neotravuj s **blbosťma**...*

Přídavná jména a jiné slovní druhy s adjektivním skloněním: *velk**ý** rozpočet*; *znám**ej** spisovatel*; *star**é** kýbl*; *nov**é** baráky*; *jsou třeba citliv**ý***; *do mal**é** alfy romeo se vleze víc věcí*; *právě v mal**ý** sokolovně cvičili*; *na mal**ej** to je lepší*; *s mal**ejma** nákladama*; *po pát**ý** hodině*; *byl nějak**ej** nervní*; *tak tam dej takov**ej** ochran**ej** kovov**ej** plát jo*; *co teprv pát**ej** šest**ej***; *žvanili pát**ý** přes devát**ý***; *výročí jste měli . no . dvacát**é** pát**é***; *kolikát**ýho** je dneska...*
Zájmena: ***v tým** autě*, *já jsem jel **po tém** Vídňu **s tým** fiatem*; *já **v tém** vidím právě zase další výzvu*; ***po našom***; *já si **s ňém** povykládám velice*; *s t**ema** naš**ima** to už probrala*; ***čich** to je kabát*; *šli do svoj**eho**...*
Číslovky: *brali to vš**ema** deset**ima**, ve čtver**ejch** novinách...*; řadové číslovky viz výše.
Slovesa: *to by **moh** Peťa udělat*; *nenechal mi domluvit a **řek** konec*; *zatím us**nul** v kočárku*; *taťka do toho sed**nul***; *kde **maj** svatbu ?*; *kluci většinou děla**jou** frajery*; *vezm**em** auto a jed**em***; *takže **chcu** říct*; *co s tym **chcó** dělat*; ***chyt #s** to pořádně*; *poros**ijú** tatu.*
Nezachycuje se však regionální kvantita (např. *on mi to dál*, *hodně prosíl* atp.) – viz výše.

4. Velká písmena

Velká písmena nepíšeme na začátku replik, v ostatních případech se zpravidla držíme PČP.
Velká počáteční písmena užíváme ve stopě ort zejména v případě:

- **vlastních jmen** (tj. hlavně u **osobních a zeměpisných jmen, včetně fiktivních** např. *Karel **Č**tvrtý to byl ale borec*; *P**a**vel má firmu někde v **O**strožské **N**ové **V**si*; *pracuje na **M**alý **S**traně*; *psovi říkáme **A**zor*; *miluje medvídka **P**ú*; *M**o**ravané mají dokonce svoji stranu*; *jsem zarytý **J**ihočech*)
- dále v bezproblémových a poměrně jednoznačných případech, jako jsou:

    - **názvy firem** (*byl jsem v **M**c**D**onaldu*; *staví to **S**kanska*; *teplo nám dodává **P**ražská energetická*; *letěl s **B**ritish **A**irways*)
    - **názvy institucí, organizací a jiných zařízení v širokém slova smyslu** (*byl na stáži v **Ú**stavu pro jazyk český*; *musím jít zase něco vyřídit do **Č**eské spořitelny*; *ten koncert bude v **R**oxy*; *musíme spolu někdy do hospody **U** **Č**erného vola/k **Č**ernému volov*i)
    - **názvy lidských děl a přírodních útvarů** (*kdysi jsem četla **W**eilův **Ž**ivot s hvězdou*; *vyšlo to v **L**idovkách*; *navštívili **M**acochu*)
    - **názvy svátků a jinak významných dnů** (např. *každý **V**ánoce dostanu to samý*; *bylo to na **V**elký pátek*; *na **N**ový rok mně bylo tak blbě* atp.).

S velkým počátečním písmenem přepisujeme i případy univerbizace složených vlastních jmen, tj. když z víceslovného pojmenování vzniká jednoslovné, jako je např. *to máš jedno . jestli máš účet ve **S**pořce nebo v **K**omerčce*; *zajedeme do **H**raďáku* (Uherského Hradiště); *byl jsem v **B**olce* (v Mladé Boleslavi), případně také pokud jde o neoficiální označení typu *za rohem je **M**ekáč*; *v **K**áefcéčku maj dobrý burgery*; *nakonec jsme skončili v Tipáči*; *máme sraz na Ípáku/Ípáči/Pavláku* atp.
S **malým počátečním písmenem důsledně přepisujeme názvy značek, výrobků, odrůd** atp.: *dala bych si **s**acher*; *koupil si novou **š**kodovku*; *já chci **r**ulandu šedou*; *posypeš to **e**idamem a zapečeš*; *namaž ten chleba **r**amou*), a také slova s přeneseným významem, jako např. *to byl teda pěkný **d**onchuán*; *ty jsi teda **l**azar*; *jakej je vlastně rozdíl mezi **a**lzheimerem a **p**arkinsonem ?*; *on se na **s**ilvestra tak ožral.*
S malým počátečním písmenem důsledně přepisujeme také slova typu ***i**nternet*, ***f**acebook*, ***f**licker*, ***t**witter*, ***y**outube.*
Velmi dobře si uvědomujeme, že je problematika psaní velkých písmen poměrně složitá a ne vždy jednoznačná. **Uvádíme proto následující obecnou radu**: v nejasných případech se zkuste zamyslet nad tím, jaký druh objektu se pojmenovává a jaké vlastní jméno dostává. K tomu je třeba znát nebo zjistit určité mimojazykové skutečnosti. Slovo (příp. slova), které v názvu, u nějž váháte, popisuje druh pojmenovávané skutečnosti, pište s malým písmenem; výraz, který tomuto objektu byl udělen jako jeho vlastní jméno, pište s velkým počátečním písmenem (je-li víceslovný, pište velké písmeno jen v prvním slově, v ostatních slovech jen pokud jsou sama o sobě vlastní jména), srov. např. ***n**áměstí **R**epubliky* × ***N**áměstí **R**epubliky* (stanice metra).

Podoby názvů ulic, restaurací atp., kde se objevuje předložka, pište standardně: např. *hostinec U Stromu*, *ulice U Hrušky*.
V řešení pomůže výkladová část *Internetové jazykové příručky* (http://prirucka.ujc.cas.cz/), proto doporučujeme nejasné případy ověřovat a hledat právě zde, případně při nejistotě opět užít znak $ (viz 1.1).

5. Zkratky a zkratková slova

Zkratky přepisujeme ve stopě ort standardním způsobem, tj. kapitálkami. Pokud mluvčí vysloví *čéer* nebo *č r*, zapíšeme slovo jednotně jako ***ČR***, dále např. ***VŠE***, ***ORL***, ***OSN***, ***IČO***, ***FF UK***, ***IKEA***, ***AIDS***, ***HTML***, podobně zkratky názvů politických stran a různých organizací, např. ***ODS***, ***OSN*** atd. To platí i v případech, kdy je zkratka hláskována (*dělal jsem čé vé ú té* přepíšeme *jako dělal jsem* ***ČVUT***). V opačných případech, kdy mluvčí zkratku nehláskují, ale vysloví ji jako jedno slovo, např. *dělal jsem čvut*, přepíšeme stejným způsobem jako v předcházejícím případě, tj. *dělal jsem* ***ČVUT***, reálná výslovnost bude uvedena až ve stopě fon.
Pokud mluvčí zkratku skloňuje, přepisujeme dvěma způsoby:

1. Případy, kde se ve skloňované podobě objevuje celý tvar zkratky, přepisujeme kapitálkami s připojenou pádovou koncovku, tj. např. *studuje na* ***ČVUTu***; *dej mi* ***ISICa***; *představenstvo* ***ČEZu*** atp.
2. Případy, kde se ve skloňované podobě **neobjevuje** celý tvar zkratky, příp. zkratkového slova, přepisujeme pouze s velkým počátečním písmenem, tj. např. nakupovat v ***Ikee/Ikey***; *pracuje na* ***Aru***; *působil tehdy v* ***Odě***; *chtěla hrozně pracovat v* ***Unescu*** atp.

Také zkratky akademických aj. titulů přepisujeme ve stopě ort standardním pravopisem ve standardním formátu, jen s tím rozdílem, že nepoužíváme tečky, neboť ty v přepise označují pauzy (viz 1.4), např. *teď ji zastupuje* ***MUDr*** *NP*; *on je myslím dokonce* ***Ing arch*** *nebo co*; *obhajoval na* ***PhD*** *myslím*; *na dveřích má cedulku* ***doc*** *NP*.
Zkratky typu ***např.***, ***zvl.***, ***s. r. o.***, pokud je mluvčí skutečně jako zkratku vysloví (*tím* ***např*** *myslíš co jako*), nerozepisujeme, ale přepisujeme standardním pravopisem, opět bez tečky.

Zkratková slova vznikají ze zkratek. Na rozdíl od nich se skloňují a jejich složky se různě zvukově adaptují. Přepisují se pak jako běžná slova, např. *dostal* ***esemesku*** (ale *SMS*); *neplatí* ***dépéháčko*** (ale *DPH*); *navrhla ho* ***ódéeska*** (ale *ODS*); *poslal mi* ***dývídýčko*** (ale *DVD*); *má nainstalované* ***ikspéčka*** (ale *Windows XP*), *večer budu na* ***ajsikjúčku*** (ale *ICQ*).

Kapitálkami přepisujeme i podoby typu: *paní* ***XY***, *tričko dvě* ***XL*** atp.

6. Psaní přejatých slov

Přejatá slova se zásadně liší od slov domácích v tom, že v nich ne zcela platí v češtině obvyklá vazba mezi zněním a spisovným zápisem. Jde o 2 okruhy problémů – o volbu mezi psaním původním (přibližně původním) pravopisem a počeštěnou podobou a o volbu z dubletních forem. V následujícím výkladu opět vycházíme z *Pravidel českého pravopisu* (PČP) a z *Internetové jazykové příručky* vytvořené v Ústavu pro jazyk český, viz <http://prirucka.ujc.cas.cz/>. Nelze stanovit přesný seznam jednotlivých problematických slov, protože se celý způsob psaní vyvíjí. Pokud si proto nebudete jistí, slovo přepište se značkou $ (viz 1.1).
V cizích slovech se poměrně často vyskytuje spojení samohláska + j, kde se ve výslovnosti vkládá tzv. hiátové *j* – vyslovené *dijář*, *nostalgije*, *kornelijus*, *martyrijum*, *specijalista*. **Ve stopě ort ho nezachycujeme**, tato slova tedy zapíšeme: ***diář***, ***nostalgie***, ***Cornelius***, ***martyrium***, ***specialista***.

6.1 Počešťování přejatých slov (obecných i vlastních)

Původním pravopisem přepisujeme ve stopě ort citátové výrazy, jako je např. *ad hoc*, *de facto*, *status quo*, *notabene*, *a priori* atp.

Původním pravopisem, popř. pravopisem mezinárodně vžitým, **přepisujeme také slova úzce odborná nebo knižní, mezinárodní značky a slova, která si podržují vztah k zemi svého původu**, např.: *abbé*, *maestro*, *rendez-vous*, *brutto*, *watt*, *joule*, *greenhorn*, *western*, *lunch*, *yetti* atp.
Původní pravopis v ort zachováváme také u slov částečně zdomácnělých, jejichž výslovnost se od psané podoby značně liší, např.: *bulletin*, *interview*, *outsider*, *revue*, *laser*, *baseball*, *dealer*, *leasing*, *hattrick*, *playback*, *notebook*, *e-mail* (*mail*). V případě spisovných dublet volíme pravopis původní, např. *junta*, *guerilla*, *jive*.
Původní, cizí podobu psaní zachováváme i u slov od základů odvozených, např. u sloves *vy/googlit*, *vy/googlovat*, *za/bookovat*, *booknout*, *hacknout*, *checknout*, *checkovat*, *breaknout*, *smskovat*, *coolový*, *freewarový* atp.
Počeštěně zapisujeme slova, jejichž česká podoba je poměrně vžitá, např. *ranvej*, *džentlmen*, *manažer*, *šilink*, *týpí*, *fleška* atp.
Cizí vlastní jména přepisujeme ve stopě ort původním pravopisem, resp. pravopisem vžitým (jejich reálná výslovnost bude uvedena ve stopě fon): *William Shakespeare*, *Paul Gaugin*, *Adam Mickiewicz*; *Bordeaux*, *Glasgow*, *Provence*, *New York*; *Peking*, *Dillí*. Jména, která pocházejí z jazyků, které nepoužívají latinku, přepisujeme standardně českou transkripcí, např. *Fjodor Michajlovič Dostojevskij*, *Mahátmá Gándhí*.

6.2 Výběr z dublet

V přejatých slovech je díky vývoji jazyka větší množství pravopisných dublet. **V textu je nutno volit důsledně jen jednu z nich**, a to:
Psaní se –s- (vyslovovaným jako -z-) a -z-

- **Se -z je třeba zapisovat**
    - – slova zdomácnělá (a jejich odvozeniny), kde se původní s vždy vyslovuje jako [z]: např. *filozofie*, *analýza*, *dezinfekce*, *epizoda*, *exkurze*, *exploze*, *expozice*, *fantazie*, *iluze*, *intenzita*, *izolace*, *konzerva*, *konzervatoř*, *muzeum*, *nervóza*, *oáza*, *organizace*, *penze*, *prezentace*, *prezident*, *provize*, *próza*, *torzo*, *tuberkulóza*, *univerzita*, *úzus* atp.
    - – slova zakončená v 1. pádě na skupinu vyslovovanou jako [-ns, -rs, -ls], v ostatních pádech a ve slovech odvozených vyslovovaných jako [-nz-, -rz-, -lz-], např. *diskurz* (*diskurzní*, *diskurzivní*), *impulz* (*impulzní*, *impulzivní*), *komparz*, *kurz* (*kurzovní*, *kurzovné*), *konkurz*, *pulz* (*pulzovat*, *pulzační*), *reverz*.

- **Se -s přepisujeme**
    - **slova pravopisně nepočeštěná** (např. *laser*, *design*, *designér* atp.);
    - **příponu –ismus**, např. *pesimismus*, *impresionismus*, *kapitalismus*, *cynismus*, *egoismus*, a to i v nepřímých pádech (*v impresionismu*, *jeho cynismem*);
    - **slova zakončená ve výslovnosti na [-zmus], [-zma]** (*sarkasmus*, *orgasmus*, *entuziasmus*, *spasmus*, *charisma*, *schisma* atp.), a to opět i v nepřímých pádech, např. *hodně sarkasmu*;
    - **slova s původní latinskou předponou *dis-*** (*disent*, *disident*, *disharmonie*, *diskontinuita*, *diskutovat*, *diskvalifikovat*, *distinkce*, *dispozice* atp.);
    - **slova s původní řeckou předponou *dys-*** (např. *dysfunkce*, *dysfemie*, *dysgrafie*, *dyslexie*);
    - **slova, která mají řecké předpony *de-*** a ***kon-*** a ***-s-*** patří k základu: *designovaný*, *deskripce*, *despota*, *destabilizace*, *destrukce* apod.; *konsekvence*, *konsolidace*, *konsonant*, *konsorcium* atp.), a také slova od nich odvozená.
    - **jednotlivá slova**, u nichž (jak o tom svědčí např. doklady z korpusů) výrazně převažuje v úzu podoba se *s*, jako je např. *diskuse*, *renesance*, *disertace*, *kasematy*, *plisé*, *režisér* atp. V tomto případě je bohužel velmi složité stanovit dopředu jakýkoliv úplnější seznam, proto v těchto případech spoléhejte hlavně na svoji

jazykovou intuici, a pokud si způsobem zápisu nebudete jistí, na začátek a konec daného slova vepište znak dolaru $ (bez mezer), např. $*resort*$ (viz také 1.1).

6.3 Psaní kvantity samohlásek v zakončení přejatých slov

Délka samohlásek je v přejatých slovech ve výslovnosti rozkolísaná, zápis ve stopě ort sjednocujeme.
Krátce píšeme zakončení ***-in*** (např. *benzin*, *penicilin*), ***-iv*** (např. *archiv*, *masiv*, *detektiv*), ***-iva*** (např. *defenziva*, *ofenziva*), ***-ivum*** (např. *sedativum*, *pozitivum*), ***-ivní*** (např. *archivní*, *pasivní*, *masivní*), ***-on*** (např. *vagon*, *kamion*, *milion*, *citron*), ***-ura*** (např. *agentura*, *brožura*, *cenzura*, *kultura*, *receptura*), ***-en*** (*skanzen*, *pergamen*), ***-emie*** (*epidemie*), ***-erie*** (*mašinerie*, *loterie*). Toto psaní se samozřejmě týká i nepřímých pádů nebo odvozenin (*defenzivní*, *kamionový*, *cenzurovat*).
Dlouze píšeme zakončení ***-ónek*** (např. *balónek*, *citrónek*, *salónek*) a ***-óna***, příp. ***-ónka*** (např. *sezóna*, *fazónka*), a tedy také v nepřímých pádech a odvozeninách (*sezónní zboží*).